



Norges vassdrags- og energidirektorat

Postboks 5091, Majorstuen  
0301 OSLO

Saksbehandler, innvalgstelefon

Anne Fløgstad Smeland, 37 01 75 19

## Søndeled kraftverk- svar på kommentarer til innsigelse fra Statsforvalteren i Agder

Vi viser til oversendte kommentarer til vår innsigelse (datert 21.08.2025) til konsesjon for Søndeled kraftverk, oversendt til oss fra NVE på e-post den 07.11.2025. Våre svar på kommentarene framgår nedenfor. Vi har her begrenset oss til å kommentere på innspillene, og har ikke gjort øvrige vurderinger. For øvrige og overordnede vurderinger, viser vi til vår innsigelse av 21.08.2025.

### **1. Innspill fra Lars Lauhjell (kommentar datert etter befarng den 29.08.2025)**

Lars Lauhjell har i sin kommentar bemerket at Statsforvalteren i Agder i innsigelsen (høringssvaret til saken) i hovedsak har kommentert på forhold som gjelder fisk. Det stemmer og følger av at vi har et ansvar for å ivareta fiskeinteressene i denne saken. Allmenne interesser som bla. friluftsliv, rekreasjon, kulturhistorie og energiproduksjon vurderes av andre myndigheter.

Lauhjell spør om dokumentasjon på at nytt kraftverk og en ny neddemming medfører at det gjenværende økologiske funksjonsområdet for laks i hovedsak vil være tapt (utsagn 1 og 2). Vår begrunnelse for tap av produksjonsarealer er følgende: Da Søndeled dam ble bygget ble strekningen opp til Brøbøvann oppdemt. Det innebar at opprinnelige gyte- og oppvekstområder for fisk gikk tapt. Disse gyte- og oppvekstområdene (økologiske funksjonsområdene) vil kunne restaureres om dammen fjernes. Statsforvalteren i Agder er velkjent med at fisketrappa i perioden med neddemming tillot fisk å oppvandre, men det er fortsatt ikke mulig å gyte mellom Brøbøvann og Søndeled, og den totale fiskeproduksjonen i vassdraget blir da negativt påvirket. En oppdemning vil fortsatt påvirke strekningen Brøbøvann- Søndeled, og negativt påvirke fiskeproduksjonen. Innsigelsen bygger på behovet for å øke tilgjengelige produksjonsareal for fisk, med virkninger på lengre sikt for størrelse på produksjon og fiskebestander.

Alf Dannevig (bestyrer ved Flødevigen Utklekningsanstalt 1911-1956) hadde god oversikt over de historiske forekomstene av laks og sjøørret i Agder. Han skriver i et innlegg i Agderposten fra 1947 at det opprinnelig gikk laks opp til Gjerstadvatn (dvs. forbi Stifoss). Han konkluderer med at oppdemningen ved Søndeled har ødelagt de beste gyteplassene i elva. Han beskrev elva som best



egnet for sjørret pga. sin størrelse, men konstaterte at det også hadde vært en ganske god lakseelv før. I 1870-årene ble det fisket 400-500 kg laks årlig i elva.

Lauhjell opplyser også i sin kommentar at der dammen nå står, var det opprinnelig en foss – «Søndeled-fossen». Dette er en interessant opplysning for oss, og Statsforvalteren vil ta den med videre når det blir aktuelt å restaurere vassdraget.

Vi viser ellers til pkt. 2 nedenfor om vassdragets restaureringspotensiale og naturforholdene i Gjerstadvassdraget.

## **2. Innspill fra Egeland Verk (07.11.2025)**

Egeland Verk framholder i sitt innspill at å fjerne dammen og vannspeilet bak vil være en vesentlig større manipulasjon av det historiske terrenget og vassdraget enn å reetablere dam med moderne fiskevandringstiltak.

Statsforvalteren i Agder er ikke enig i dette. Statsforvalteren er enig i at moderne fiskevandringstiltak hjelper fisken forbi demningen, men bidrar ikke til å øke produksjonsområdet. Innsigelsen fra Statsforvalteren går på tap av produksjonsområder som følge av neddemming, ikke fiskevandring. Opplysningene om en foss ved Søndeled før dambyggingen er en interessante opplysninger som tas med videre inn i restaureringsarbeidet. Bildene som er vedlagt innspillet illustrerer kanskje en foss. Dette vil bli mer tydelig etter at dammen er revet.

AS Egeland Verk kommenterer videre at vassdraget går sommertørt. De skriver at det *«framkommer virkelighetsfjernt at vassdraget på strekket Søndeled dam til Stifoss via Brøbøvann vil være (bedre) egnet for (økt) vandring og fiskeproduksjon uten dam og tilhørende lavt og varierende vannspeil oppstrøms dam»*.

Statsforvalteren er vel kjent med at Gjerstadvassdraget er et flomvassdrag, hvor innsjøene påvirker både flomdemping og flommenes varighet. Statsforvalteren vil påpeke at vassdraget produserte bra med anadrom fisk historisk (se pkt. 1 ovenfor). Dette til tross for at Gjerstadvassdraget fra naturen side er ei flomelv med tidsvis lav, og varierende, vannføring.

Risør kommune fikk i 2022 tildelt kr. 500.000 av Miljødirektoratet til undersøkelse av berørt strekning for å vurdere dagens tilstand, restaureringsbehov og relevante tiltak (referansenummer 22S67E6F). Oppdraget ble tildelt SWECO, som gjennomførte en overflatisk bonitering av 4 områder (kun bruk av baltisk sjørretindeks). Arealet de boniterte tilsvarte arealet de el-fisket. De konkluderte med at områdene i hovedelva var mindre egnet for gyting. Denne konklusjonen var forventet. Rapporten besvarte imidlertid ikke problemstillingene tilknyttet restaurering og tiltak. Statsforvalteren trakk derfor de midlene som ikke var brukt tilbake, og sendte dem i retur til Miljødirektoratet. Prosjektet skulle lyses ut på nytt når demningen var revet.

I påvente av dette, velger Statsforvalteren her å påpeke at ei elv som er endret hydromorfologisk over en tidsperiode på drøyt 100 år har med stor sannsynlighet tapt produksjonspotensiale. Det var derfor å forvente at det vil være et behov for restaurering. Og at historisk produksjon tidligst vil inntreffe etter utført restaurering. Mulige restaureringstiltak kan være ripping, utlegging av grus, tilførsel av større skjulstein, kantsoner, celleterskler og etablering av kulper. En slik elverestaurering er gjennomført flere steder i Norge de senere år. De har i stor grad gitt ønsket effekt. Inntil dette er



gjennomført er det heller ikke uventet at dagens fiskeforekomst ikke har tatt seg opp. Argumenter som går på at det å åpne bunnluka etter flommen i 2015 ikke har virket er således mindre relevante. Egeland Verk kommenterer videre at Statsforvalteren ikke har lagt tidligere rapporter til grunn for sin innsigelse. Statsforvalteren er godt kjent med de tidligere rapportene. Vi antar at Egeland verk refererer til følgende rapporter:

- SWECO, 2016a. Biologisk mangfoldrapport for Egeland Verks Kraftverk Stifoss.
- SWECO, 2016b. Biologisk mangfoldrapport for Søndeled Kraftverk.
- SWECO, 2022. Miljøstatus Gjerstadelva Søndeled. SWECO rapport.

Disse rapportene påpeker at dagens tilstand er dårlig, men fremmer en positiv gevinst av å løfte vannstanden. Statsforvalteren er uenig i at det er en forutsetning for bedring av bestandsstatus for fisk at vannstanden løftes. Det er mulig å avbøte lav vannføring ved ulike restaureringstiltak. Disse er ikke diskutert i rapportene over. Andre nyttige rapporter er:

- Kleiven, E., Matzow, D., Linløkken, A., & Vethe, A., 1990. Regionale fiskeundersøkjinger i Gjerstadvassdraget. DN-notat.
- NIBIO, 2021a. Biologiske undersøkelser i Gjerstadvassdraget Vurdering av forurensningstilstand.
- NIBIO, 2021b. E18 Tvedestrand - Gjerstad Forundersøkelser av vannkjemi og biologi i vassdrag.

### **3) Innspill fra SWECO (25.09.2025)**

Sweco skriver i sin uttalelse at de er av den oppfatning at: *«tilstanden for anadrom fisk i Gjerstadelva er dårlig og fiskebestanden svak på strekningen mellom Stifoss og sjøen»*. Dette er ikke overraskende og lå i begrunnelsen for prosjektet SWECO fikk tildelt i 2022 (se pkt. 2 ovenfor). Dårlig tilstand i dag er ikke et argument for at vassdraget ikke skal restaureres. SWECO skriver videre at: *«elva har tidvis svært lave vannføringer som utgjør en sterkt begrensende minimumsfaktor, og som gjør det svært vanskelig å oppnå miljømålene i vannforvaltningsplanen for Agder»*. Statsforvalteren er ikke enig i dette og vurderer ikke disse argumentene som relevante for saken. Lav vannføring er normaltstanden i vassdraget, og fiskebestandene kan økes ved en restaurering også selv i et flomvassdrag.

SWECO skriver i sin kommentar at miljømålene for vannforekomstene kan oppnås ved å stabilisere vanndekt areal på strekningen for å unngå skadelig effekt av de lave vannføringene. En restaurering gjennom etablering av kulper, celleterskler mm. vil imidlertid gi tilsvarende effekt, men i tillegg også øke det totale produksjonsarealet for fisk.

Det opplyses fra SWECO's side at det tidvis forventes lavere vannføringer enn 280 l/s. Statsforvalteren legger imidlertid til grunn at så lave vannføringer er unntaket inn i Gjerstadvannet. Vannføring nedstrøms Holtefjorden kan bli lav hvis vannet her holdes tilbake, men her har regulanten krav om en vannføring på minimum 280 l/s. Vi vurderer at så lave vannføringer ikke er relevante. SWECO legger til grunn at den opprinnelige anadrome strekningen i vassdraget var kort. Det stemmer ikke. Tidligere gikk den anadrome strekningen helt opp til Gjerstadvannet.

SWECO framhever videre at fiskebiologiske data fra 2022 ikke gir grunnlag for å hevde at åpning av bunnlukene i Søndeled dam har medvirket til positiv bestandsutvikling. Statsforvalteren har ikke lagt til grunn at dette er et tilstrekkelig tiltak for å bedre forholdene for fisk. Tiltaket har imidlertid vært nødvendig for å åpne for vandring all den tid nødvendighetene var fjernet og fisketrappa ikke fungerte.



I konsesjonssøknaden ligger det en miljøplan vedlagt. Denne gir gode beskrivelser av mulige tiltak nedstrøms Søndeled dam. Det er mulig med tilsvarende restaureringstiltak oppstrøms det som i dag utgjør dammen.

SWECO kommenterer på innsigelsens kap. 2.2 omtale av sterkt modifiserte vannforekomster (SMVF) i vassdraget. Vi beklager at det her er en skrivefeil fra vår side, hvor feil vannforekomst er omtalt. De riktige vannforekomstene er 018- 212-R Utløp Brøbøvann- Søndeled og 018-9073-L Brøbøvann. Disse er klassifisert som sterkt modifiserte (SMVF) med miljømålet «godt økologisk potensial» (GØP), ikke GØT som vi feilaktig har skrevet i vårt innsigelsesbrev. Dagens tilstand er imidlertid klassifisert til moderat potensiale for begge vannforekomstene i dag, og tiltaket for å oppnå det bindende miljømålet i den regionale vannforvaltningsplanen (2022-2027) er å «fjerne dam ved Søndeled». Vi kan ikke se at miljømålet kan nås på annen måte enn å rive dammen.

Med hilsen

Gunnar Ogwyn Lindaas (e.f.)  
miljøverndirektør  
Seksjon natur

Anne Fløgstad Smeland  
seksjonsleder

*Dokumentet er elektronisk godkjent*

Kopi til:

RISØR KOMMUNE  
AGDER FYLKESKOMMUNE  
Lars Sæland Lauvhjell  
AS EGELANDS VERK  
SWECO

Postboks 158  
Postboks 788 Stoa  
Sss-Veien 12  
Uranienborg terrasse 9

|      |          |
|------|----------|
| 4952 | RISØR    |
| 4809 | ARENDAL  |
| 4990 | SØNDELED |
| 0351 | OSLO     |